

1

De pastorale eenheid in het Bisdom Antwerpen

De pastorale eenheid in het Bisdom Antwerpen

Antwerpen, 2 februari 2014

+ **Johan Bonny**

Bisschop van Antwerpen

De leden van de Bisschopsraad van het Bisdom Antwerpen

Inhoudstafel

- I. *‘Een houtskoolvuur met vis erop en brood’*
 2. Hulshoven: een herkenbaar voorbeeld
 3. Wat is een pastorale eenheid?
 4. De opdracht van de pastorale eenheid
 5. De omvang van de pastorale eenheid
 6. Het team van de pastorale eenheid
 7. De zondagsviering in de pastorale eenheid
 8. Financieel en materieel beheer van de pastorale eenheid
 9. Medewerkers in de pastorale eenheid
 10. De oprichting van een pastorale eenheid
-

I. ‘Een houtskoolvuur met vis erop en brood’

Aan het einde van het driejarige jubileumproject ‘*Kerk onder stroom. (4)50 jaar Bisdom Antwerpen*’ schreef Mgr. Johan Bonny een visietekst voor het Bisdom Antwerpen ‘*Een houtskoolvuur met vis erop en brood*’. Voor deze visietekst baseerde hij zich op de verslagen van een brede diocesane gespreksronde en op de verwerking ervan door tien schrijfgroepen. Alle domeinen van het kerkelijke en pastorale leven komen in de visietekst aan bod. Als rode draad door de tekst loopt deze vraag: hoe kunnen wij leerlingen van Jezus Christus zijn en werken aan een levendige christelijke gemeenschap? Hoe kunnen wij mensen ‘nabij’ zijn en tegelijk een ‘verschil’ neerzetten in onze samenleving? Deze vraag zweeft niet in het luchtledige. Ze steunt op de gelovige overtuiging dat Jezus telkens opnieuw naar ons toekomt als de Verrezen Heer. Voor Hem en voor zijn boodschap willen we beschikbaar zijn in onze Kerk en onze samenleving.

De territoriale pastoraal komt in de visietekst het eerst aan bod, onder de titel ‘*Een netwerk van parochies*’. Sleutelwoord in dat hoofdstuk is het nieuwe begrip van een ‘pastorale eenheid’. De visietekst biedt een korte omschrijving van wat we onder een ‘pastorale eenheid’ verstaan en hoe die kan functioneren. Deze korte omschrijving vraagt uiteraard om bijkomende theoretische verdieping en praktische invulling. Daar willen we in deze tekst werk van maken.

Wat is een pastorale eenheid en hoe kunnen we die uitbouwen? In het voorbije jaar hebben velen in ons bisdom zich over deze vraag gebogen: deelnemers aan de dekenale avonden, teamleden van parochies en federaties, medewerkers uit de categoriale pastoraal, leden van de bisschopsraad, de prieterraad en het vicariaat. Telkens kwam een dubbel aanvoelen naar boven. Enerzijds begrijpt iedereen dat onze plaatselijke gemeenschappen meer dan vroeger op elkaar aangewezen zijn. Anderzijds is de aarzeling en de onzekerheid groot, want ‘hoe moet dat geschieden?’ In deze tekst willen we de inhoud, opdracht en omvang van een ‘pastorale eenheid’ nader omschrijven. We houden daarbij rekening met de gesprekken die in het voorbije jaar zijn gevoerd en met het kerkbeeld dat ons voor ogen staat.

Grote uitdagingen kun je niet in één tekst of plan samenvatten. Zo realistisch moeten we zijn, ook in de Kerk. Deze tekst zal dus niet het laatste document zijn over de pastorale eenheid. Samen zitten we in een veranderings- en leerproces. Met meer ervaring zullen we een duidelijker beeld krijgen van zowel de kansen als de risico’s die zich aandienen. We willen de visietekst van ons bisdom stapsgewijs toelichten en in praktijk brengen. Na deze tekst zullen nog andere documenten volgen. Daarom draagt deze tekst over de pastorale eenheid het bescheiden volgnummer ‘Deel 1’.

2. Hulshoven: een herkenbaar voorbeeld

Geen twee situaties zijn dezelfde. Toch kan een voorbeeld verduidelijken welke situatie wij beschouwen en welke opdracht ons wacht. Stel je een fictieve fusiegemeente voor: Hulshoven. Deze fusiegemeente is ongeveer twaalf kilometer lang en vijf kilometer breed. Ze bestaat uit vier dorpskernen, die tot 1977 zelfstandige gemeenten waren. Een van de dorpskernen is groter dan de andere drie: daar staat de oudste en grootste kerk, daar bevinden zich ook het gemeentelijk administratief centrum, de middelbare school, het zwembad en de meeste grootwarenhuizen.

Op het territorium van Hulshoven liggen tal van kernen van christelijk leven en engagement, die we in deze tekst ‘geloofskernen’ noemen:

- vier parochies die canoniek zelfstandig zijn, maar wel in een federatieverband samenwerken;
- voor elke parochie een kerkgebouw en een kerkbestuur;
- zes scholen: twee vrije basisscholen, een gemeentelijke basisschool, een basisschool van het gemeenschapsonderwijs en een school voor secundair onderwijs van het katholieke net; in al deze scholen wordt godsdienstles gegeven; in enkele scholen is een werkgroep schoolpastoraal actief;
- twee woonzorgcentra met een pastorale dienst; een ervan heeft een ruime kapel;
- een klooster met een kleine huiskapel;
- voor jongeren: twee jeugdbewegingen, twee plussersgroepen en een kinderkoor;
- voor volwassenen en derde leeftijd: diverse bewegingen uit het christelijke middenveld, met een eigen werking rond godsdienst en zingeving;
- een kleine gebedsgroep die wekelijks samenkomt voor een Mariaal gebedsmoment;
- een nieuwe beweging met internationale banden;
- een Welzijnsschakel, gedragen door geëngageerde christenen en niet-christenen, die tweemaal per week een middagmaal aanbiedt aan kansarmen en alleenstaanden;
- een regionale gemeenschap van christenen uit de Filipijnen die eenmaal per maand de eucharistie viert in een parochiekerk, gevolgd door een middagmaal in de parochiezaal.

In al deze geloofskernen zijn medewerkers actief: voltijds of deeltijds, vrijgesteld of vrijwillig, gewijd of leken gelovige. Dat zijn onder meer: een voltijdse parochiepriester; vier parochieteams en een federatieteam; een voltijdse pastorale werkster in het woonzorgcentrum; tal van godsdienstleerkrachten (alle leerkrachten van de vrije basisscholen, drie taakleraars godsdienst in de basisscholen van de gemeente en van het gemeenschapsonderwijs, twee voltijdse vakleerkrachten godsdienst in de school voor secundair onderwijs); een diaken; twee priesters-op-rust in de woonzorgcentra; een religieuze; vele trekkers in groepen en bewegingen; vier kerkraden en een centraal kerkbestuur.

Territoriaal hebben al deze medewerkers met dezelfde gezinnen en personen te maken. Sommigen van hen hebben hoofdzakelijk te maken met kinderen en jongeren, anderen met volwassenen, zieken, bejaarden, kansarmen, alleenstaanden of christenen van buitenlandse oorsprong. Vanuit het oogpunt van de christelijke gemeenschap zijn dit niet zomaar aparte ‘doelgroepen’. Al deze personen

horen bij elkaar: als christenen die gedoopt zijn in het ene Lichaam van Christus, als familieleden die aan elkaar verwant zijn, als dorpsgenoten die dagelijks elkaars wegen kruisen of als mensen die voor elkaar zorg dragen. De zending van de christelijke gemeenschap kan zich niet beperken tot deeltaken bij aparte doelgroepen. Ze heeft te maken met de gemeenschap van Hulshoven in haar totaliteit en met alle generaties die er wonen. Ze wil bijdragen tot de vrede en de solidariteit onder allen die er met elkaar samenleven. Ze wil bouwen aan een christelijke gemeenschap waartoe allen zich kunnen wenden, ook de nieuwkomers en de zoekers.

Hoe kan de kerkgemeenschap in de gemeente Hulshoven haar verleden meenemen en tegelijk haar toekomst voorbereiden? Dit is onze visie en ons beleid: door alle medewerkers te betrekken in een gemeenschappelijk project dat zich richt tot alle christenen en belangstellenden van heel de gemeente. Dat veronderstelt een dubbele verbinding. De ene verbinding: tussen de vier parochiekernen van Hulshoven, die alle vier zelfstandig werken, hoewel binnen het kader van een federatie. De andere verbinding: tussen de vier parochiekernen en alle andere geloofskernen die in Hulshoven actief zijn. Waar deze draden samenkomen, kunnen nieuwe knooppunten en een stevig netwerk ontstaan.

Wat betreft samenwerking is in de kerkgemeenschap van Hulshoven in de voorbije jaren al een hele weg afgelegd. Daartoe hebben de federatie en het federatieteam aanzienlijk bijgedragen. De uren van de liturgische vieringen zijn zo geordend dat de priesters elkaar kunnen vervangen. Voor de vormselcatechese en -viering werken twee parochiekernen integraal samen. Er is een gezamenlijke uitgave van *Kerk & Leven* met informatie over de vier parochiekernen; de kerktorens van de vier kerkgebouwen sieren trouwens de voorpagina. De Welzijnsschakel draait op vrijwillige medewerkers uit heel de gemeente. Een paar keer per jaar werken de scholen mee aan een bijzondere viering voor kinderen en jongeren in de kerk. Zo werken ook de christelijke sociale bewegingen regelmatig samen aan activiteiten of ontmoetingen voor leden uit heel de gemeente. Vormingsactiviteiten vanuit de parochies of het CCV richten zich eveneens tot alle medewerkers van de vier parochiekernen samen. Ook naar de kleine gebedsgroep komen gelovigen uit heel de gemeente. Kortom: in Hulshoven is al aardig wat energie geïnvesteerd in overleg en samenwerking tussen de onderscheiden geloofskernen.

Toch weet iedereen dat de weg naar een pastorale eenheid nog een paar scherpe bochten en verraderlijke kuilen vertoont. Tussen de dorpsparochies van Hulshoven bestonden wel eens familiale vetes en ruzies, die niet helemaal vergeten zijn. Niet elke basisschool heeft even vlotte relaties met het parochieteam. Tussen de bewegingen bestaat een gezonde concurrentie, die echter ook kwetsuren heeft nagelaten. De catecheseploegen van de vier parochies zitten niet helemaal op dezelfde liturgische lijn. De ene parochie is wat sterker bij kas dan de andere. Een parochiekern heeft sociologisch een rijkere bevolking dan de andere drie. Tussen de medewerkers zijn er een paar die het liefst en het best 'solo' spelen. Tussen de vier parochieteams zindert wat politieke spanning vanwege het politieke engagement van enkele familieleden. Tussen de kerkbesturen en de parochieteams is het niet altijd peis en vree. Kortom: als in Hulshoven het woord 'samenwerking' of 'pastorale eenheid' valt, staan niet alle oren gespitst van enthousiasme. Toch weten allen dat hun kerkgemeenschap er in de toekomst anders zal uitzien, dat ze nieuwe kansen moeten aangrijpen en dat ze daarvoor op elkaars beste kanten zijn aangewezen.

Een 'pastorale eenheid' gaat over het nieuwe netwerk dat nodig is om te werken aan een kerkgemeenschap met toekomst. We hebben het hier dus niet over de fusie of samensmelting

van parochiekernen. We hebben het hier evenmin over de bestemming en het gebruik van de parochiekerken. Dat zijn belangrijke maar aparte dossiers, waarop we elders moeten terugkeren. Wat ons hier ter harte gaat, is de zorg voor een vitale en aantrekkelijke geloofsgemeenschap, waaraan alle betrokken personen en groepen hun medewerking kunnen verlenen. In dat licht moeten de volgende bladzijden over de ‘pastorale eenheid’ gelezen worden.

Het Bisdom Antwerpen is geen homogeen gebied. Het verschil is groot tussen steden en dorpen, vooral tussen de stadsagglomeratie Antwerpen en de andere deelgebieden van ons bisdom. In een kosmopolitische stadsregio staat de kerkgemeenschap immers voor aparte vragen en uitdagingen. Aan deze diversiteit zullen we in de nabije toekomst de nodige aandacht besteden. Toch liggen de uitdagingen overal in dezelfde lijn. Kortom: waar je ook woont in ons bisdom, Hulshoven kan jouw gemeente zijn.

3. Wat is een pastorale eenheid?

Van een concreet voorbeeld willen we nu overgaan naar een algemene bepaling. Wat verstaan wij onder een ‘pastorale eenheid’? Hoe kunnen wij die omschrijven? Onder een ‘pastorale eenheid’ verstaan we een kerkelijk verband van christelijke gemeenschappen dat binnen een bisdom duurzaam is opgericht op een territorium dat meerdere parochiekernen en andere geloofskernen omvat. Aan allen die het wensen, biedt de pastorale eenheid alles wat nodig is om te groeien als christen en om deel te nemen aan het christelijke gemeenschapsleven. Binnen de pastorale eenheid worden de schotten tussen de parochiekernen en de andere geloofskernen zoveel mogelijk opgeheven, met het oog op een samenhangend pastoraal beleid. In de pastorale eenheid is er een leidinggevend team, dat borg staat voor een gemeenschappelijke pastorale visie en aanpak.

Bij elk onderdeel van deze beschrijving past een verduidelijking:

- *‘een kerkelijk verband van christelijke gemeenschappen’*: een pastorale eenheid is een lokaal verband van parochiekernen en andere geloofskernen die met elkaar verbonden zijn in de geloofstraditie en de gemeenschapsordening van de Katholieke Kerk;
 - *‘dat binnen een bisdom duurzaam is opgericht’*: een pastorale eenheid wordt officieel opgericht door de bisschop nadat alle stappen in de procedure zijn doorlopen; de oprichting is ‘duurzaam’ omdat een pastorale eenheid deel uitmaakt van de diocesane indeling, meer bepaald op het gebied van personeelsbeleid en de toekenning van canonieke bevoegdheden;
 - *‘op een territorium dat meerdere parochiekernen omvat’*: een pastorale eenheid is verbonden met een duidelijk omschreven territorium dat groter is dan de klassieke dorps- of wijkparochie en rekening houdt met de huidige burgerlijke omschrijving van steden en gemeenten; het ‘juridische territorium’ van de huidige parochiekernen blijft bestaan, maar wordt opgenomen in het ‘pastorale territorium’ van de pastorale eenheid;
 - *‘aan allen die het wensen, biedt de pastorale eenheid alles wat nodig is’*: de pastorale eenheid zet de zending voort van de parochies om ter plaatse ‘alles voor allen’ te zijn, dit wil zeggen: om een volwaardig pastoraal pakket aan te bieden, afgestemd op al wie erom vraagt of ervoor in aanmerking komt; in het hart van de pastorale eenheid staat dus een dubbele zorg: de zorg voor de volledigheid van het pastorale aanbod en de zorg dat niemand door de kerkgemeenschap over het hoofd gezien wordt;
 - *‘binnen de pastorale eenheid worden de schotten zoveel mogelijk opgeheven, met het oog op een samenhangend pastoraal beleid’*: aan alle medewerkers vragen we om over het muurtje van het eigen territorium, de eigen beweging of het eigen huis te kijken en de handen in elkaar te slaan; voor parochiekernen betekent deze keuze dat ze hun lokale verankering overstijgen en zich invoegen in het gezamenlijke beleid en de gezamenlijke werking van de pastorale eenheid;
 - *‘een leidinggevend team, dat borg staat voor een gemeenschappelijke pastorale visie en aanpak’*: de teamleden ontvangen van de bisschop een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor heel de pastorale eenheid; ze handelen in een geest van onderlinge solidariteit, verbonden in geloof en liefde, en steeds vanuit een gedeelde zorg voor het geheel; samen zijn zij verantwoordelijk voor de pastorale eenheid, zowel tegenover de gelovigen als tegenover de bisschop.
-

4. De opdracht van de pastorale eenheid

De pastorale eenheid is verantwoordelijk voor de drievoudige zending van de Kerk in (1) verkondiging en catechese, (2) liturgie en gebed en (3) diaconie en solidariteit. Deze drievoudige zending komt uitvoerig ter sprake in de visietekst van ons bisdom *‘Een houtskoolvuur met vis erop en brood’*. Je vindt er een aantal beleidsopties en een werkp pad voor elk van de drie domeinen. Voor de concrete invulling van deze drie domeinen verwijzen we dus naar de overeenkomstige hoofdstukken uit de visietekst.

Dan volgt de vraag: wie zal voor deze invulling instaan? Wie zal de drievoudige zending van de kerkgemeenschap ter plaatse opnemen? Op dat punt komt de ‘pastorale eenheid’ in beeld. We kiezen ervoor om de plaatselijke zorg voor de drievoudige zending van de Kerk toe te vertrouwen aan de pastorale eenheid.

Hoe zal de pastorale eenheid te werk gaan? Het is niet de bedoeling dat de pastorale eenheid alle activiteiten naar zich toetrekt of vanuit één centrum alle activiteiten organiseert. De pastorale eenheid moet zich niet in de plaats stellen van wat op verschillende plaatsen of in verschillende domeinen al gebeurt. De eerste opdracht van de pastorale eenheid bestaat erin de bestaande verscheidenheid te herkennen en te erkennen. De pastorale eenheid zal die verscheidenheid niet enkel toelaten of dulden, maar ze ook actief bevorderen en ondersteunen. Dat geldt in het bijzonder voor de parochiekernen. Zij worden niet opgeheven, maar krijgen in de pastorale eenheid een nieuwe plaats en betekenis. Wat kunnen parochiekernen en andere geloofskernen dan van de pastorale eenheid ontvangen? Dat zal afhangen van de samenwerking die er al bestaat of nog moet komen. Op het stappenplan van de pastorale eenheid kunnen we alvast een aantal sleutelwoorden plaatsen.

EENHEID IN VERSCHEIDENHEID

Verscheidenheid is eigen aan het christelijke gemeenschapsleven. Elke geloofskern heeft haar eigen waarde en zending. De pastorale eenheid moet deze verscheidenheid voeden en sterken. Eenheid is evenzeer eigen aan het christelijke gemeenschapsleven. Allen zijn we gedoopt in het ene Lichaam van Jezus Christus en gezalfd met de ene heilige Geest. We zijn geroepen om samen te getuigen van het Evangelie en dienstbaar te zijn aan anderen. Daarom zal de pastorale eenheid alle medewerkers en geloofskernen uitnodigen om zich in een nieuw netwerk met elkaar te verbinden. De verscheidenheid loopt meestal vanzelf, terwijl de verbondenheid telkens opnieuw moet verworven en beschermd worden. Dat weten allen die verantwoordelijkheid dragen voor een gezin, een gemeenschap of een beweging.

COMMUNICATIE

De eerste opdracht van de pastorale eenheid zal bestaan in de bevordering van een goede communicatie tussen de verschillende geloofskernen en hun medewerkers. Het team kan daartoe bijdragen door het opzetten van ontmoetingen, overlegvergaderingen of vormingsmomenten. Het kan daarvoor gebruik maken van een gemeenschappelijke website, de plaatselijke bladzijden van Kerk & Leven of andere sociale media. De beste communicatie zal echter komen van het persoonlijke contact tussen de teamleden en de medewerkers van de verschillende geloofskernen.

UITWISSELING

Vervolgens kan de pastorale eenheid onder de medewerkers een uitwisseling van ervaringen en vaardigheden bevorderen. Medewerkers zijn vaak werkzaam in verwante domeinen, zonder van elkaar te leren. De pastorale eenheid kan hun daarin tegemoet komen. Ze kan een platform bieden voor de uitwisseling van ideeën, werkmiddelen en competenties. Binnen de pastorale eenheid kunnen medewerkers hun kennis en kunde met elkaar delen en samen een ‘lerende gemeenschap’ worden.

ONDERSTEUNING

Vanuit die netwerking kan de pastorale eenheid de nodige ondersteuning bieden aan plaatselijke activiteiten. Het pastorale veldwerk gebeurt immers niet centraal, maar daar waar mensen lief en leed met elkaar delen. De levensruimte waarin het Evangelie ‘handen en voeten krijgt’ is verankerd in het dorp, de school, de jeugdbeweging, het woonzorgcentrum, het ziekenhuis, de Welzijnsschakel of het dienstencentrum. Daar kan de pastorale eenheid voor de nodige bemoediging en inspiratie zorgen.

SAMENWERKING

Een volgende stap kan erin bestaan dat de pastorale eenheid gemeenschappelijke initiatieven opzet, samen met medewerkers uit diverse domeinen of geloofskernen. Die gemeenschappelijke initiatieven kunnen betrekking hebben op zowel de verkondiging, de liturgie als de diaconie. In dergelijke gemeenschappelijke initiatieven komt de kracht van het opgebouwde netwerk naar boven en wordt de meerwaarde van de pastorale eenheid zichtbaar. Deze samenwerking betekent niet dat alles op één plaats moet doorgaan of vanuit één centrum moet gestuurd worden. De samenwerking kan er juist toe bijdragen dat opnieuw activiteiten doorgaan op plaatsen waar minder medewerkers beschikbaar zijn of verschraling dreigt.

OPENHEID

De pastorale eenheid zal zich niet afstandelijk opstellen. Zij staat open voor al wie vanuit een gelovige inspiratie zoekt naar passende inzichten en initiatieven, en daarvoor aansluiting zoekt bij de plaatselijke kerkgemeenschap. Kleine of jonge plantjes verdienen extra aandacht, al staan ze nog niet midden in de tuin van de Kerk. Vanuit een missionaire openheid wil de pastorale eenheid naar buiten treden en nieuwe mensen aanspreken.

AANVULLING

Tegelijk zal de pastorale eenheid proactief op zoek gaan naar de ‘blinde vlekken’ in het landschap van de plaatselijke kerkgemeenschap. Wat gebeurt niet en wat is daaraan te doen? De pastorale eenheid moet echter niet meteen plaatsvervangende pastorale initiatieven opzetten. In geval van lacunes zal ze eerst en vooral proberen om medewerkers te betrekken in de globale zorg voor heel het territorium en hen uitnodigen om ‘elkaars lasten te helpen dragen’. Waar nodig of wenselijk kan de pastorale eenheid nieuwe initiatieven aanmoedigen en de nodige medewerkers daarvoor aanspreken. Plaatselijke parochiekernen moeten niet langer ‘alles voor allen’ bieden. In afspraak met de pastorale eenheid kunnen zij zich toespitsen op taken waarin ze sterk staan, terwijl ze voor andere opdrachten aansluiten bij het gezamenlijke programma van de pastorale eenheid.

AFSPRAKEN

De opbouw en werking van de pastorale eenheid vraagt ook om bindende afspraken tussen de betrokken medewerkers en geloofskernen. Deze afspraken kunnen betrekking hebben op alle domeinen waarin samenwerking nodig of wenselijk is. Ze moeten ervoor zorgen dat de pastorale eenheid haar opdracht naar behoren kan vervullen. Het team van de pastorale eenheid zal instaan voor de zorgvuldige voorbereiding en de gepaste uitvoering van deze afspraken.

5. De omvang van de pastorale eenheid

Hoe groot zal de pastorale eenheid zijn? Hoeveel en welke parochiekernen zullen erin opgenomen worden? Op deze vraag bestaat geen pasklaar antwoord. Per stad of gemeente zullen we zoeken naar een passende combinatie. Drie criteria zullen daarin meespelen:

- het beschikbare aantal pastorale medewerkers (gewijden en lekenangelovigen; vrijgestelden en vrijwilligers);
- de natuurlijke, historische en sociologische grenzen in de regio, inclusief de pastorale samenwerkingsverbanden die in de voorbije jaren zijn gegroeid (goede samenwerkingsverbanden niet ongedaan maken en onwerkbaar verbanden niet doorzetten);
- een nieuwe afstemming op de burgerlijke grenzen van steden en gemeenten (hiermee bedoelen we geen één op één relatie tussen gemeente en pastorale eenheid; een pastorale eenheid kan zich over meerdere gemeenten uitstrekken; we streven er echter naar dat het grondgebied van een gemeente onverdeeld tot eenzelfde pastorale eenheid zal behoren).

Wat gebeurt er met de huidige parochies en hun territorium? Op juridisch vlak behouden ze, conform de huidige wetgeving, hun wettelijke statuut. Op pastoraal vlak worden ze echter een onderdeel van het bredere netwerk dat de pastorale eenheid is. Samen met andere geloofskernen worden ze een ‘parochiekern’ in het nieuwe weefsel van de pastorale eenheid. Het team van de pastorale eenheid zal leiding geven aan alle ‘parochiekernen’ van de pastorale eenheid.

6. Het team van de pastorale eenheid

De verantwoordelijkheid voor de werking van de pastorale eenheid berust bij een team, dat het beleidsorgaan ervan vormt. Het team wordt benoemd door de bisschop, op voordracht van de deken en de bisschoppelijk vicaris voor de parochies, voor een periode van zes jaar. Alle teamleden worden gezamenlijk benoemd voor het gehele territorium van de pastorale eenheid. Zowel gewijde bedienaren als gemandateerde leken gelovigen kunnen van het team deel uitmaken. Binnen het team oefenen de leden hun zending uit in een geest van gezamenlijk leiderschap, gefundeerd op de theologische verbondenheid tussen het gewijde priesterschap en het algemeen priesterschap van de gelovigen. Alle belangrijke beslissingen en bindende afspraken worden samen genomen.

Het team van de pastorale eenheid bestaat uit minstens vijf leden, die ieder met een bijzonder deelgebied belast zijn, in overeenstemming met de opdrachten van de pastorale eenheid. Telkens zal een teamlid een bijzondere verantwoordelijkheid dragen voor een van deze deelgebieden: (1) verkondiging en catechese, (2) liturgie en gebed, (3) diaconie en solidariteit, (4) het beheer van de financiële en materiële middelen van de pastorale eenheid, alsook (5) de gemeenschapsopbouw tussen de diverse medewerkers en geloofskernen binnen de pastorale eenheid. Ieder teamlid zal bij zijn/haar benoeming een nauwkeurige taakomschrijving ontvangen.

De leden van het team zijn geen afgevaardigden van de verschillende parochiekernen of geloofskernen. Het zijn personen met de nodige kwaliteiten om leiding te geven en om de verantwoordelijkheid voor een deelgebied te dragen. Zowel individueel als samen moeten zij de pastorale eenheid op een passende en herkenbare wijze kunnen vertegenwoordigen. Hun persoonlijke levenswandel moet overeenstemmen met de ethische principes van de Katholieke Kerk. Ze mogen hun pastoraal mandaat niet combineren met een politiek mandaat. Afzonderlijke teamleden kunnen om grondige redenen aan de deken vragen om hun mandaat voortijdig te beëindigen. Het mandaat van afzonderlijke teamleden kan omwille van ernstige redenen door de bisschop worden opgeheven.

De leider van het team moet eerst en vooral een bruggenbouwer zijn. Hij/zij moet een gemeenschappelijk gedragen beleid in de pastorale eenheid mogelijk maken. Daarom zal hij/zij erover waken dat allen hun eigen plaats vinden en tegelijk de verbondenheid onder elkaar bewaren. Daarom zal de teamleider normaal de vijfde taak op zich nemen, die hierboven werd aangeduid: de gemeenschapsopbouw tussen de diverse geloofskernen, medewerkers en diensten binnen de pastorale eenheid. In functie van deze kwaliteit en vaardigheid zal hij/zij het mandaat van teamleider ontvangen.

De leiding van het team berust bij een gewijde bedienaar of bij een gemandateerde leken gelovige. Indien de leiding van het team wordt toevertrouwd aan een priester, fungeert deze tegelijk als canonieke pastoor voor heel de pastorale eenheid. Indien de leiding van het team wordt toevertrouwd aan een diaken of een leken gelovige, zal hij/zij daartoe gemandateerd worden in toepassing van Canon 517§2 van het Kerkelijk Wetboek. In dat geval zal de deken fungeren als de priester die ‘voorzien van de machten en bevoegdheden van een pastoor, leiding geeft aan de pastorale zorg’, zoals voorzien in Canon 517§2 van het Kerkelijk Wetboek.

De bisschop zal ervoor instaan dat voor elke pastorale eenheid minstens één priester beschikbaar is. Het is mogelijk dat, zoals hierboven gezegd, een priester de leiding van het team en de taak van canonicus pastoor op zich neemt. Het is ook mogelijk dat een priester deel uitmaakt van het team van de pastorale eenheid, zonder echter de leiding van het team of de taak van canonicus pastoor op zich te nemen. Binnen het team kan hij zich wijden aan taken die nauw met zijn priesterlijke bediening verbonden zijn of het best passen bij zijn leeftijd, vaardigheden en andere opdrachten in diocesaan verband. Het is ook mogelijk dat een priester, zonder zelf tot het team te behoren, een aantal diensten binnen de pastorale eenheid bewijst, op vraag van het team. Deze regeling moet priesters toelaten om zich te concentreren op de kern van hun zending, zonder de last van de organisatie en de coördinatie te moeten dragen. Deze regeling moet hun ook toelaten om met de nodige vrijheid beschikbaar te zijn voor individuele personen en hun spirituele nood, onder meer voor het sacrament van de biecht en van de ziekenzalving.

Lekengelovigen komen in aanmerking voor de leiding van een team indien ze over de nodige sociale vaardigheden, kerkelijke basishoudingen en pastorale vorming beschikken. Voor deze leidinggevende taak kunnen zich, naast lekengelovigen van ter plaatse, ook lekengelovigen aandienen die niet van ter plaatse zijn, maar in het territorium van de pastorale eenheid willen werken of zelfs gaan wonen. Lekengelovigen kunnen in deze taak een nieuwe roeping ontdekken en zich ervoor beschikbaar stellen. Ze kunnen de vereiste vorming ook in-service volgen of aanvullen.

De leden van het team volgen de vorming en de navorming die het bisdom voor hen inricht (bijvoorbeeld via een van de vormingsdiensten of via de dekenaten). Deze vorming kan zowel handelen over het algemeen beleid als over bepaalde deelgebieden in het pastorale werk. Voor de teamleiders zal een bijkomende kadervorming ingericht worden. Voor ieder van hen wordt deze vorming een wezenlijk onderdeel van de zending op het terrein.

Het team van de pastorale eenheid staat niet alleen. Voor elk pastoraal deelgebied (verkondiging, liturgie en diaconie), alsook voor het financiële en materiële beheer, laat het zich bijstaan door een werkgroep. Om de betrokkenheid binnen de pastorale eenheid te vergroten, komen de leden van de werkgroepen best uit verschillende parochiekernen of geloofskernen. Hun rol is echter niet om die kern te vertegenwoordigen in de werkgroep; hun belangstelling of bekwaamheid in het betreffende deelgebied moet vooropstaan. Een vlot contact tussen het team, de werkgroepen en de plaatselijke 'trekkers en dragers' is bepalend voor een soepele uitwisseling en vruchtbare samenwerking binnen de pastorale eenheid.

Afhankelijk van de plaatselijke situatie, zal het team bestaan uit zowel vrijwillige als bezoldigde medewerkers. Binnen het team maakt de bezoldiging echter geen onderscheid van bevoegdheid uit. Bezoldigde medewerkers uit de pastorale eenheid kunnen al of niet deel uitmaken van het team van de pastorale eenheid. Bij de benoeming van het team zal met ieder teamlid een schriftelijke overeenkomst gemaakt worden over zijn/haar statuut en de bijhorende financiële regeling. De economische werkgroep van de pastorale eenheid (zie hieronder) zal over de toepassing van deze overeenkomst waken.

Wat gebeurt er met de huidige parochieteamen? Bij de oprichting van een pastorale eenheid worden zij een verbindingsschakel tussen de plaatselijke parochiekernen en het team van de pastorale eenheid. De huidige parochies blijven immers actief als plaatselijke geloofskernen. Een plaatselijk

team zal instaan voor de werking van elk van deze parochiekernen, terwijl de beleidsbevoegdheid wordt overgedragen aan het team van de pastorale eenheid. De plaatselijke teams zullen de nodige ondersteuning en oriëntatie ontvangen vanuit het team van de pastorale eenheid.

Wat gebeurt er met de huidige federaties? Bij de oprichting van een pastorale eenheid houdt de federatie op te bestaan en eindigt de taak van het federatieteam. De pastorale eenheid neemt immers alle taken van de federatie over. Individuele leden van het federatieteam kunnen eventueel een nieuw mandaat ontvangen, bijvoorbeeld in het team van een plaatselijke parochiekern of van de pastorale eenheid, volgens hun mogelijkheden en voorkeur.

7. De zondagsviering in de pastorale eenheid

In het samenspel van eenheid en verscheidenheid heeft de zondagse viering van de eucharistie een unieke betekenis. Hoe verschillend christelijke groepen en gemeenschappen ook mogen zijn, ze ontmoeten elkaar in de eucharistie rond hun ene gastheer Jezus Christus. Daar vragen ze aan God en elkaar om barmhartigheid en vergeving. Daar zingen ze samen de lof van God. Daar luisteren zij samen naar hetzelfde Woord van God. Daar bidden ze voor elkaars vreugde en elkaars verdriet. Daar verenigen zij hun lijden met het ene offer van Jezus. Daar begroeten zij elkaar als broer en zus in de Heer, en geven aan elkaar de vrede door. Daar eten ze van hetzelfde Brood dat Jezus hun aanreikt. Daar ontvangen zij dezelfde zegen voor hun gemeenschappelijke zending in de samenleving. Op zondag klopt het hart van de pastorale eenheid in de viering van de eucharistie.

Voor de zondagse eucharistieviering geven we de voorkeur aan het model van de zondagkerk. Dat betekent dat de pastorale eenheid minstens één kerk heeft waar elke zondag een eucharistieviering plaatsvindt, telkens op hetzelfde uur en met de best mogelijke liturgische afwerking. Om te maken dat zoveel mogelijk medewerkers en gelovigen aan de eucharistieviering in de zondagkerk kunnen deelnemen, zullen de overige eucharistievieringen en gebedsdiensten bij voorkeur op een ander tijdstip doorgaan. De keuze van een zondagkerk gebeurt in overleg en met goedkeuring van de deken.

Niet in elke kerk of kapel van de pastorale eenheid zal een zondagse eucharistieviering kunnen plaatsvinden, zowel door een tekort aan priesters als door een tekort aan gelovigen. Waar de eucharistie niet haalbaar is, kan een gebedsdienst plaatsvinden, al of niet met uitreiking van de communie. Lekengelovigen kunnen in deze gebedsdienst voorgaan als ze daarvoor van de bisschop een mandaat ontvangen hebben. Het is bovendien belangrijk om de verbondenheid tussen elke gebedsdienst en de eucharistieviering op zondag voldoende uit de verf te laten komen. Zoals voor de eucharistieviering is ook voor de gebedsdienst op zondag een orde van dienst voorzien. Het team van de pastorale eenheid zal nagaan waar en wanneer op zondag een eucharistieviering of een gebedsdienst plaatsvindt en wie erin voorgaat. Het zal daarbij rekening houden met de noden en mogelijkheden van de plaatselijke geloofskernen. De beslissing welke viering op zondag doorgaat en wie erin voorgaat, wordt genomen in overleg en met goedkeuring van de deken.

De samenhang van een gemeenschap is zo sterk als de verbondenheid van haar verantwoordelijken en medewerkers. Rond verdeelde leiders kan geen samenhangende gemeenschap groeien. Het zal daarom een grote zorg zijn voor de teamleden en medewerkers van de pastorale eenheid de verbondenheid onder elkaar te voeden en te versterken. Die verbondenheid kan niet enkel steunen op langere vergaderingen en vollere agenda's. Ze moet groeien uit de bron van eenheid in de kerkgemeenschap, die Jezus Christus is. Het is daarom van het grootste belang dat de teamleden en medewerkers van een pastorale eenheid op zondag zoveel mogelijk samen de eucharistie vieren. Enkel wanneer zij ervoor kiezen om samen de eucharistie te vieren, zullen de gelovigen dezelfde keuze overwegen en dezelfde weg volgen. Ook medewerkers die voorgaan in een gebedsdienst zijn zelf verwacht in de zondagse eucharistieviering, samen met hun collega's pastores of voorgangers in gebedsdiensten.

Voor de viering op zondag komen niet enkel parochiekerken in aanmerking. In de pastorale eenheid kan bijvoorbeeld ook een klooster liggen of een woonzorgcentrum met een kapel, waar een zondagsviering doorgaat. Misschien komen daar op zondag meer gelovigen samen dan in de naburige parochiekerk. In het rooster van de zondagse vieringen zal de pastorale eenheid met deze geloofskernen rekening houden.

Gelovigen die zich verplaatsen naar de zondagkerk of naar een andere kerk in de buurt, omdat in hun parochiekerk geen zondagse eucharistieviering plaatsvindt, vragen terecht om een passende verwelkoming. Thuiskomen in een andere liturgische ruimte en in een andere eucharistische gemeenschap gaat niet vanzelf. De eucharistieviering van de toekomst vraagt om een nieuw soort gastvrijheid en gemeenschapsvorming. Ook daarvoor is het belangrijk dat pastores en teamleden op zondag samen de eucharistie vieren: om gelovigen en medewerkers uit verschillende geloofskernen persoonlijk te kunnen begroeten en verwelkomen. Een babbel of ontmoeting na de eucharistie kan daar best bij aansluiten.

Elke geloofsgemeenschap telt een aantal personen die zich moeilijk kunnen verplaatsen, hetzij door hoge leeftijd hetzij door een beperking. De pastorale eenheid zal erover waken dat deze personen in de mate van het mogelijke aan een eucharistieviering of aan een gebedsdienst op zondag kunnen deelnemen. Daarvoor kan het goed zijn om in bepaalde kerken of kapellen een bijkomende viering te laten plaatsvinden. Ook kan men de gelovigen oproepen iemand uit de buurt mee te nemen naar de zondagsviering. De zorg van mensen voor elkaar hoort immers helemaal bij de eucharistie. In deze zorg kunnen we de eucharistie ‘waar maken’. Met de voetwassing gaf Jezus daarvan zelf het voorbeeld.

Bij de keuze voor een zondagkerk spelen uiteraard praktische motieven mee. Toch zijn dat niet de voornaamste motieven. Omdat in een zondagkerk meer personen samenkomen, daalt de gemiddelde leeftijd nog niet. Omdat meer gelovigen toehoren, komen de lezingen nog niet beter over of klinkt de samenzang nog niet sterker. De keuze voor een zondagkerk staat in functie van de keuze voor een nieuwe liturgische gemeenschap en een nieuwe liturgische spiritualiteit. Hoe kan de zondagsviering nieuwe christenen en een nieuwe christelijke gemeenschap van ons maken? Waar kan Jezus ons opnieuw aanspreken en tot zijn leerlingen maken? Hoe kan de zondagse eucharistieviering een levende ontmoeting met de Verrezen Heer worden: een ontmoeting die smaakt naar vreugde, verbondenheid en vertrouwen? Voor een zondagkerk die daarop inspeelt, zullen zowel oude als nieuwe gelovigen graag een paar kilometer verder rijden.

De pastorale eenheid draagt eveneens de verantwoordelijkheid voor het rooster van de liturgische vieringen die op weekdays plaatsvinden. Het team zal ernaar streven om elke dag van de week in een of andere parochiekerk een liturgische dienst te laten plaatsvinden, hetzij een eucharistieviering hetzij een gebedsdienst, al of niet met uitreiking van de communie. Deze regeling moet het mogelijk maken voor gelovigen die zich moeilijk kunnen verplaatsen of die zich op zondag moeilijk vrij kunnen maken, om tijdens de week aan een gemeenschappelijk gebed deel te nemen. Daarnaast nodigen wij alle parochiekernen uit om tijdens de week gebedsmomenten te voorzien waarvoor geen voorganger nodig is. Christenen zijn biddende mensen. Ze kunnen steeds samenkomen om te lezen in de Schrift, om Gods lof te zingen en om te bidden voor de noden van mensen dichtbij en veraf.

8. Financieel en materieel beheer in de pastorale eenheid

In de pastorale eenheid gaat het allereerst om de opbouw en de zending van een levende geloofsgemeenschap. Tegelijk vraagt die gemeenschap om de nodige ondersteuning en solidariteit op het financiële en materiële vlak. Hoe raar het ook mag klinken, zelfs onder christenen is dat soms de moeilijkste hindernis om te nemen. Met het oog op de toekomst van onze christelijke gemeenschap mogen we deze uitdaging echter niet uit de weg gaan.

Voor het financiële en materiële beheer zal elke pastorale eenheid beschikken over een economische werkgroep. Deze werkgroep zal bestaan uit enkele deskundigen, onder leiding van het teamlid dat verantwoordelijk is voor het beheer van de financiële en materiële middelen van de pastorale eenheid. De economische werkgroep heeft een dubbele functie. Enerzijds houdt de werkgroep toezicht op het beheer van de financiële en materiële middelen van de pastorale eenheid. Anderzijds pleegt de werkgroep, vóór het opstellen van de jaarlijkse begroting van de pastorale eenheid, overleg met de dekenale vzw over de manier waarop laatstgenoemde de werking van de pastorale eenheid kan ondersteunen. De economische werkgroep brengt daarom verslag uit bij zowel de pastorale eenheid als de dekenale vzw. Ook kunnen de leden van de economische werkgroep de bestaande parochies vertegenwoordigen in een of meerdere centrale kerkbesturen.

De financiële en materiële middelen van alle afzonderlijke parochies uit het Bisdom Antwerpen zijn in de voorbije jaren zoveel als mogelijk ondergebracht in een dekenale vzw. Binnen de dekenale vzw kunnen deze middelen operationeel gegroepeerd worden per pastorale eenheid. Waar nodig kan men bij de oprichting van een pastorale eenheid een 'grenscorrectie' binnen de dekenale vzw doorvoeren.

De pastorale eenheid kan op financieel en materieel vlak ook samenwerken met andere instellingen dan de dekenale vzw (bijvoorbeeld: een religieuze congregatie, een school, een cultureel centrum, een woonzorgcentrum). Deze samenwerking kan betrekking hebben op bijvoorbeeld het gemeenschappelijke gebruik van bepaalde ruimten. Voor deze samenwerking worden van meet af aan heldere afspraken gemaakt.

Onder de huidige wetgeving voor de parochies behouden de kerkbesturen hun bevoegdheid voor de plaatselijke parochiekerk en eventueel ook voor de pastorie. Hoewel hun bevoegdheid zich beperkt tot dit plaatselijke patrimonium, nodigen wij de kerkbesturen uit om actief bij te dragen tot de werking van de pastorale eenheid. Het patrimonium dat zij beheren is geen doel op zich; het staat ten dienste van de geloofsgemeenschap en haar pastorale noden. De pastorale eenheid kan er overigens toe bijdragen dat het beschikbare patrimonium op de meest zinvolle en nuttige manier gebruikt wordt. Wat het gebruik van de kerkgebouwen betreft, kan de pastorale eenheid erover waken dat alle vieringen in een passend gebouw doorgaan, rekening houdend met de aard van de viering, het aantal deelnemers en het kostenplaatje.

De pastorale eenheid beschikt over een centraal secretariaat. Daar gebeuren alle administratieve verrichtingen die samengaan met de werking van de pastorale eenheid (agenda, correspondentie,

registers van bijvoorbeeld doopsels en huwelijken, betalingen, ...). Het secretariaat is het centrale aanspreekpunt waar mensen terecht kunnen met concrete vragen (zoals aanvraag van sacramenten, inschrijving voor eerste communie of vormsel, melden van een overlijden) of gewoon voor een gesprek. Het secretariaat is eveneens aanspreekpunt voor personen of diensten van buiten de kerk (zoals gemeentelijke overheid of begrafenisondernemers). Het secretariaat kan eventueel beschikken over contactpersonen of aanspreekpunten in de lokale parochiekernen. In dat geval is een goed omschreven taakverdeling nodig tussen het centrale secretariaat en de lokale medewerkers.

Het secretariaat van de pastorale eenheid zal zorg dragen voor de archieven van zowel de pastorale eenheid als de parochiekernen op haar territorium. Daarbij zal rekening gehouden worden met vroegere bepalingen over het deponeren van oude parochiearchieven.

9. Medewerkers in de pastorale eenheid

In de wijngaard van de Heer zijn vele medewerkers actief: priesters, diakens, parochieassistenten, pastorale werk(st)ers, pastores in ziekenhuizen en woonzorgcentra, godsdienstleerkrachten en pastores in scholen, leden van kerkbesturen, leden van religieuze congregaties en nieuwe bewegingen, ‘k-verantwoordelijken’ in bewegingen en verenigingen, en nog zovele anderen. Allen vormen ze een onmisbare schakel in de ketting van ons gemeenschappelijk engagement.

Deze medewerkers hebben niet allen hetzelfde statuut. Ze hebben verschillende werkgevers en arbeidsovereenkomsten. Sommigen hebben een erkenning of mandaat ontvangen van de kerkelijke overheid, anderen niet. Sommigen zijn juridisch afhankelijk van de kerkelijke overheid, anderen van de burgerlijke overheid of van de directie van een school of instelling. Sommigen zijn gebonden aan de strikte omschrijving van hun arbeidsovereenkomst; anderen hebben geen arbeidsovereenkomst ontvangen, maar een erkenning of mandaat met brede omschrijving. Deze verscheidenheid hoort bij de veelzijdigheid van ons kerkelijke landschap. In de pastorale eenheid zal het niet anders zijn. Trouwens, wij zijn alle overheden of directies dankbaar die in hun instelling of beweging ruimte scheppen voor een passende pastorale dienstverlening.

Met respect voor deze verscheidenheid, willen we niettemin alle medewerkers uitnodigen om mee te stappen in de opbouw van een plaatselijke kerkgemeenschap langs de weg van de pastorale eenheid. Voor velen zal dat geen moeilijke stap zijn: ze kennen hun collega’s in de zorginstellingen of op de parochie, wisselen regelmatig met hen van gedachten en zijn graag tot samenwerking bereid. Voor anderen zal deze stap minder gemakkelijk overkomen. Niet zozeer uit gebrek aan goede wil, maar omdat zij aan hun eigen werkveld al genoeg zorgen hebben en helemaal beschikbaar willen zijn voor hun specifieke taak. Toch geloven we dat samenwerking voor allen een meerwaarde kan betekenen: voor henzelf, voor hun pastorale dienst, voor de opbouw van de kerkgemeenschap en voor de personen, jong of oud, die aan hun zorg zijn toevertrouwd.

10. De oprichting van een pastorale eenheid

Een pastorale eenheid kan niet van de ene op de andere dag ontstaan. Gemeenschappen en medewerkers moeten dichter naar elkaar toe groeien. Bovendien moeten de juiste personen bereid zijn om de pastorale eenheid te trekken en te ondersteunen. In bepaalde federaties van parochies is de samenwerking al zo ver gevorderd, dat de oprichting van een pastorale eenheid mogelijk wordt. Op andere plaatsen zijn nog stevige tussenstappen nodig. Hoewel: wanneer velen tot eenzelfde inzicht komen, kan de situatie snel veranderen. De beleidslijn van ons bisdom is duidelijk: we nodigen alle parochies, federaties en geloofskernen uit om samen de weg van de pastorale eenheid in te slaan.

Elk dekenaat werkt aan een masterplan met het oog op de vorming van de plaatselijke pastorale eenheden. Het plan zal vermelden welke pastorale eenheden best gevormd worden en op welke termijn. Tevens zal het plan aanduiden welke stappen nog gezet of hindernissen nog weggewerkt moeten worden, om tot de oprichting van de pastorale eenheid te kunnen overgaan. Bij de benoeming van medewerkers en andere beleidsbeslissingen zal men de toekomstige oprichting van een pastorale eenheid nu al in de hand werken.

Parochies die, in overeenstemming met het masterplan, in aanmerking komen voor de vorming van een pastorale eenheid, voeren de eerste gesprekken met de deken van het dekenaat. Samen met de verantwoordelijken van het bisdom, van het dekenaat en van de andere betrokken geloofskernen zullen zij een stappenplan opstellen voor de oprichting van hun pastorale eenheid. Zij zullen daarbij kunnen rekenen op de nodige ondersteuning vanwege het dekenaat en op de nodige begeleiding vanwege de betrokken vicariaten.

De pastorale eenheid wordt opgericht met een decreet. De bisschop ondertekent het oprichtingsdecreet en maakt het openbaar. De burgerlijke overheid en andere betrokken verantwoordelijken of directies worden officieel van de oprichting van de pastorale eenheid op de hoogte gebracht.

Een pastorale eenheid kiest een nieuwe naam: normaal de naam van een patroonheilige, gecombineerd met de naam van de (hoofd)gemeente (bijvoorbeeld 'pastorale eenheid Sint-Amandus Hulshoven'). De afzonderlijke parochiekernen behouden de historische naam van hun patroonheilige.

Het team van de pastorale eenheid wordt aangesteld in een liturgische viering, voorgegaan door de bisschoppelijk vicaris voor de parochies of door de deken. Tijdens deze viering spreken de teamleden hun engagement uit en ontvangen zij hun pastorale zending. Heel de gemeenschap bidt op dat Gods heilige Geest alle gelovigen en medewerkers mag bezielen om hun zending in de pastorale eenheid op te nemen. Samen leggen zij hun 'mensenwerk' in Gods handen: op dat Hij het mag heiligen en vrucht doen dragen.

